

ELS PINS

Grup Escolar "Primo de Rivera", 1959.

Un dels llocs més característics del barri del Crist és, sense dubte, l'edifici d'Els Pins. La seua ubicació, dalt d'un petit turó, corona l'eix central del barri, conformat per l'Ermita i la Plaça 9 d'Octubre. Ha estat i és una infraestructura dedicada plenament a l'educació, de la qual una gran majoria de generacions d'ondarencs i ondarenques guardem un fum de records d'infantesa.

Per conèixer un poc més d'aquest edifici singular, cal remuntar-nos als anys 20 del segle passat. Ondara manté, en 1920, una població de 2.583 habitants, afectada per una forta emigració a Estats Units, Argentina i Algèria

durant la dècada anterior. Els ondarencs d'aquell temps també tenien crisi però, en aquest cas, era causada per la fil-loxera que va arruïnar el cultiu de raïm moscatell i per tant, la producció de pansa, principal font d'ingressos d'aquell temps¹. Molts veïns es van veure obligats a buscar noves oportunitats fora del poble.

En aquells anys, el barri del Crist no existia com a tal. Sí que s'erigia l'ermita, anomenada del Calvari, i ja documentada el 1791², així com les capelletes, construïdes per veïns devots el 1852, d'ací que la partida es coneguera com a *del Calvari* o *de les Capelletes*³. Urbanísticament, existien els extrems dels carrers Sant Joan de Déu, Sant Lluís i Santa Anna limitats pels carrers Nou o Sant Doménech, Dolors i Duc de la Torre (Av. Alacant) dibuixant l'entramat urbà del barri. Tots els carrers disposaven d'enllumenat però estaven sense asfaltar i les cases, la majoria de pedra i emblanquinades de calç, no disposaven d'aigua corrent ni clavegueram, el que generava diversos problemes higiènics i sanitaris.

Precisament, arran d'un informe sobre la situació sanitària dels pobles del districte de Dénia, signat el 27 de gener de 1924, el metge local José Torrent escriu:

*Escuelas existen dos públicas y un colegio dirigido por las Religiosas de la Doctrina Cristiana. Las dos escuelas públicas por sus malas condiciones de higiene será preciso construir nuevos edificios o aprovechar locales adecuados. El colegio en cuanto se refiere a orientación, situación y cubicación, resulta más higiénico, toda vez que es más reducido el número de sus alumnas. El censo escolar asciende a 137 niñas e igual número en los niños.*⁴

La necessitat d'un recinte escolar en condicions era, doncs, urgent, tant per proporcionar unes millors condicions educatives pels infants com per millorar els índex d'alfabetització del veïnat, els quals es situaven, el 1920 en un 53,6 % de la població d'Ondara, superant les dones alfabetitzades (661) als homes (568) per primera vegada en el segle. El 1930 el percentatge se situa en el 66,2 %, amb predomini dels homes (1.102) sobre les dones (708)⁵.

La ubicació escollida pel nou recinte va respondre a la sensibilitat de les autoritats per trobar un lloc elevat, ben airejat i assolellat, decidint-se per la coneguda com a *Era Alta*, al costat de l'ermita del Crist, i propietat de les germanes Josefa i Luisa Bosch Piera.

L'Ajuntament, al qual també li afectava la crisi econòmica, acordà, el 18 de desembre de 1926, sol·licitar al banc de Crèdit Local un préstec de 70.000 pts. per fer front a les despeses originades per la construcció dels nous edificis escolars. Amb aquesta finalitat, i per tal de realitzar el projecte constructiu, el 20 de desembre del mateix any, se li pagaren 1.200 pts a l'arquitecte alacantí Juan Vidal Ramos (artífex de nombrosa obra pública provincial, com ara

Juan Vidal Ramos,
arquitecte de l'edifici

el Palau de la Diputació, l'Hospital Provincial, el Mercat Central d'Alacant i de més de 1400 projectes; a més de ser, posteriorment, projectista de l'edifici del Prado)⁶.

El projecte de les escoles noves no va ser aliè al corrent polític del moment. Cal recordar que l'estat espanyol estava sota la dictadura del general Primo de Rivera, el nom del qual va ser proposat, el 5 de març de 1927, per donar nom al centre escolar. El batle d'Ondara era en aquell moment Rafael Martínez Albentosa, militar retirat natural d'Alcoi. A més, l'interés per la construcció de les escoles demostrat pel governador civil d'Alacant, Cristino Bermúdez de Castro, va fer que, en senyal d'agraïment, el 25 de setembre de 1927 se li canvié el nom al carrer Sol pel d'aquest general⁷.

Finalment, eixe mateix mes, l'Ajuntament aconseguí el préstec sol·licitat i el dia 29, Josefa i Luisa Bosch vénen la parcel·la de l'Era Alta, de dos fanecades i dos quartons, per 4.500 pts. deixant la porta oberta a realitzar les obres de construcció que s'allargarien fins el 1929 i que contribuirien a agreujar la penosa situació financera que mantindria l'Ajuntament en aquests anys.

Inicialment, les escoles es van destinar a l'ensenyament dels xiquets, ja que en aquella època les classes les rebien de forma separada els xics i les xiques. Les xiquetes eren instruïdes en la Placeta de les Escoles, a la banda esquerra de l'actual Residència d'ancians, amb la mestra Joaquina Gavilà i també, a l'altra banda de la plaça, per les germanes de la Doctrina Cristiana. Els primers mestres que impartiren classe en les noves escoles van ser: Vicente Sempere Quilis, José P. Fornés Torant, Vicente Llorens (o Llopis) i León Cimadevilla⁸, que s'allotjaven en cases particulars i que es van integrar perfectament al poble, seguint el seu paper d'autoritats educatives del municipi i participant en la vida social d'Ondara. Un dels molts exemples d'aquesta integració és la col·laboració entre Vicente Sempere i Gonzalo Ortolà per escriure lletra i música de la sarsuela "Estela de Amor" estrenada al teatre Eslava la nit de Nadal de 1933⁹.

Edifici de les escoles, amb la porta principal al C/ Dolors, abans i després de les obres de reforma del pati: construcció dels marges i plantació dels pins. Febrer i juny de 1952.

L'ús de l'edifici en les primeries de la seva construcció no va estar lliure d'entrebancs. La seva inauguració oficial va ser l'any que es va proclamar la II República, el 1931, però el mateix any, a l'octubre, es clausura temporalment perquè no tenia instal·lació d'aigua, problema que s'allargà fins el 10 de maig de 1933, quan l'Ajuntament acordà la compra d'un motor elèctric per abastir les escoles. El mateix mes es crea la cantina escolar.

La guerra civil i la posterior postguerra afectarien les escoles, represaliant mestres com D. Vicente Llopis, *Gepeta*, que era republicà i comunista i vivia dalt la casa que hui acull Esports Colau. Fou apartat del cos i va marxar a València¹⁰.

L'any 1952 es fa una profunda reforma del pati davant de l'escola¹¹, reforma que amb el temps determinaria el nom popular i oficial del centre ja que, amb la particular ajuda dels mateixos alumnes, es van fer tots els marges de pedra del pati, es va substituir la balconada de davant la porta principal de l'edifici per l'actual banc de pedra –qui no ha jugat a tirar-se de dalt a baix des d'aquest banc?– es va empedrar el camí d'accés i es van arrancar els antics arbres, plantant-se els famosos pins, els quals posteriorment

donarien nom al col·legi. Alumnes de l'època recorden anar a un salonet annex al bar de Salvador Furió (a la cantonada entre el C/ La Pau i l'Av. d'Alacant) on els donaren pinets per poder plantar-los, cada pi amb el nom de l'alumne que el plantava. A més, en aquests anys, abans d'entrar a l'escola, calia formar disciplinadament i cantar els himnes del règim, com ara el "cara al sol".

Durant els anys 60, s'instal·la un dipòsit d'aigua en el pati sud de l'escola. A més, amb l'augment demogràfic de finals de la dècada i principis dels 70, l'edifici queda obsolet per acollir la nombrosa matrícula de xiquets i xiquetes i el curs 1968/69 es fa una ampliació de tres aules més a l'edifici. Paral·lelament, es cedeixen els terrenys pel nou centre educatiu, el col·legi Paraguai (actual Sanchis Guarner), que donaria resposta a totes estes mancances.

Acte de lliurament dels diplomes d'escolaritat, 1965.

Una vegada inaugurat el nou centre, durant la segona meitat dels anys 70 i principis dels 80, es donen classes en els dos edificis, el Sanchis Guarner i Els Pins, allotjant aquest últim la secció de preescolar i de cycle inicial d'EGB. S'incorpora, a l'alumnat de 4 anys, la primera promoció d'ensenyament en valencià durant el curs 84/85. D'aquests anys guardo un bon record, si em permeteu la llicència, de jugar al "xurro" i buscar llombríngols a la part baixa del

pati, així com del Pinzeller, que tenia la fusteria davant el col·legi, i dels esforços que va fer amb la seua escàrpia per alliberar-me el peu d'un forat de desaigüe, a la dreta de la porta principal. Tots aquests jocs finalitzaren el curs 86/87, any en el qual s'integren les unitats de preescolar en el col·legi Sanchis Guarner i deixa d'utilitzar-se l'edifici. L'any següent, el setembre de 1988 s'inauguraria el col·legi Marjals.

El finals dels 80 i els 90 són anys on s'utilitza el recinte per a usos ben diversos. Entre 1988 i 1990 es traslladen allí les oficines municipals, per trobar-se en obres l'Ajuntament. També s'instal·la, en una part del pati, la primera planta potabilitzadora d'Ondara. A més, durant els anys següents, l'edifici acull el CEP (Centre de Professors/es, posteriorment anomenat CEFIRE, amb Llúcia Pastor i Carles Mulet com a primers assessors) i l'EPA (Escola d'Adults), mantenint el seu caràcter vinculat a l'ensenyament. Per altra banda, la inclinació d'alguns dels pins obliga a prendre mesures de seguretat per evitar la seva caiguda al damunt de la carretera.

Finalment, l'edifici d'Els Pins i el seu entorn són rehabilitats el 2007, adequant el centre per allotjar una reivindicació històrica de la població, un espai adequat pels estudis musicals. Actualment és l'Aulari de Música, on es desenvolupen les classes de l'Escola de Música "Gonzalo Ortolà", la seu i lloc d'assaig de la Unió Musical d'Ondara i de la colla de dolçaines i tabals D'Ondara, així com la recentment creada Escola de Música Popular. Com des del principi, manté el seu ús educatiu. Per molts anys.

Sergi Mallol i Garcia

NOTES BIBLIOGRÀFIQUES:

¹ MIRALLES I CEBRIÀ, Robert. *Ondara, anys 20*. Llibre de festes de la Soledat, 1998.

² IVARS CERVERA, Joan. *La Marina Alta segons l'informe Fabián y Fuero, 1791*. IECMA i Ajuntament de Dénia, 2007.

³ MIRALLES I CEBRIÀ, Robert. *Crist, un segle de festa*. Llibre de festes del Crist, 2006.

⁴ SESER PÉREZ, Rosa. *Memòries Sanitàries dels pobles del disriccte de Dènia conservades a l'Arxiu Municipal de Dénia 1894/1924*. Revista Aguait, núm. 17. Pedreguer: IECMA, 2000.

⁵ MIRALLES I CEBRIÀ, Robert. *Ondara: dels orígens a 1900*. Inèdit, en procés de publicació.

⁶ AHM, Arxiu Històric Municipal.

⁷ Ídem.

⁸ MAS, Salvador. *Educación Primaria. Datos para la historia escolar ondarense*. Llibre de festes de la Soledat, 1968.

⁹ Ídem.

¹⁰ MIRALLES CEBRIÀ, Robert. *Notes sobre l'educació a Ondara*. Inèdit.

¹¹ Fotografies de l'AHM.